niai (986 g), 796 neolitinės keramikos fragmentai (2199 g) (5 pav.), 59 gintaro žaliavos gabalai, nuoskalos (85 g), 2574 gyvūnų kaulų fragmentai (745 g), daugiausia labai smulkūs ir perdegę. Ryškiai vyrauja keramika su šamoto priemaišomis molio masėje. Aptikta eglutės motyvu puoštų taurių, nagų įspaudais gražintų puodynių šukių (5 pav.). Tai virvelinės keramikos (ne Pamarių) kultūros radiniai. Datuotos minkštųjų lapuočių anglys iš įgilintų objektų 1 ir 2 – 2480–2290 ir 2570–2340 cal BC. Labiausiai tikėtina, kad gyvenvietė egzistavo tarp 2400–2300 cal BC, t. y. maždaug sutampa su Pamarių kultūros gyvenvietės Nidoje pabaiga arba seka iš karto po jos. Pavieniai radiniai (pvz., 5:6 pav.) gali priklausyti ankstesnei Pamarių kultūros gyvenvietei, ką galbūt patvirtintų data 2870–2510 cal BC, gauta iš perdegusio kaulo, aptikto 2013 m. tirtame šurfe. Identifikuoti perdegę gyvūnų kaulai rodo mišrią ekonomiką (naminiai gyvuliai–ruoniai–marių žuvys), vyraujant kiaulėms.

Makrobotaniniams tyrimams imti mėginiai iš įgilintų objektų ir iš archeologinio sluoksnio, nesistemingai, kur buvo daugiausia degėsių. Kadangi tai sausa radimvietė, išliko tik sudegusių augalų liekanų. Flotavimas vyko lauko darbų metu per maždaug 0,25 mm akies sintetinį audinį. Iš viso flotuota apie 160 l archeologinio sluoksnio (8 mėginiai). Visi mėginiai perduoti tirti Gamtos tyrimų centrui.

Alksnynė Neolithic Settlements

In 2016, in implementing the project *First Indo-Europeans in Lithuania. Corded Ware Culture, 2900–2400 cal bc* (LIP–011/2016), which is financed by the Research Council of Lithuania, an excavation was conducted at Alksnynė 3 Neolithic Settlement (Figs. 1–2) and a small-scale field evaluation at the Alksnynė 2 site. Eight test pits (8 m^2) were excavated at the site where Neolithic or Bronze Age pottery was discovered on the surface at the Alksnynė 2 site but no archaeological layer undamaged by aeolian action was discovered. Ten 1 m deep boreholes, one test pit (4 m^2), and two trenches (32 m^2) were made at Alksnynė 3 Settlement. The archaeological layer was wet sieved through 4 mm mesh. A 3.5 m diameter, 15 cm thick undamaged archaeological layer fragment with a fire pit and perhaps a posthole was excavated at this site (Figs. 3–4). Nine flint flakes (6 g), 49 finds made of other stone (986 g), 796 Neolithic potsherds (2199 g) (Fig. 5), 59 pieces of raw amber and amber flakes (85 g), and 2574 animal bone fragments (745 g), which last were mostly very small and burnt, were discovered in the layer or next to it. The settlement is attributed to the Corded Ware culture and dates to 2400–2300 cal bc, although individual sherds could belong to an earlier Bay Coast (Pamariai) culture settlement. The identified burnt animal bones show a mixed economy (domestic animals, seals, and lagoon fish) with pigs predominating. About 160 l of soil from the archaeological layer and sunken structures was floated with the burnt plant remains being given to specialists for study.

Gytis Piličiauskas,
Lukas Gaižauskas,
Algirdas Kalinauskas,
Kęstutis Peseckas, Juras Rutavičius,
Giedrė Piličiauskienė

Daktariškės 5 senovės gyvenvietė

2016 m. vykdyti žvalgomieji ir detalieji tyrimai Daktariškės senovės gyvenvietėje II (UK 16433), Telšių raj. sav., ir greta jos teritorijos. Mokslinėje literatūroje ši archeologinė vietovė vadinama Daktariškės 5 gyvenviete.

Darbai vyko įgyvendinant projektą „Pirmieji indoeuropiečiai Lietuvoje. Virvelinės keramikos kultūra 2900–2400 m. pr. Kr.“ (LIP–011/2016), finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos. Tyrimų tikslai buvo du: patikslinti keramikos seką ir pažinti subneolito ir neolito bendruomenių ūkį bei pragyvenimo strategijas.

Gyvenvietė yra Biržulio–Stervo apyežerio pelkėse esančios kalvos pietiniame šlaite. Ji kasinėta A. Butrimo 1987–1990 m. Tada ištirtas bendras 648 m^2 plotas, kuriame surinkta daugiau nei 11 tūkst. keramikos šukių, 326 titnago radiniai, 132 gintaro dirbiniai ir nuoskalos, daug kaulo ir rago, medinių kuolų, plūdžių ir kitokių dirbinių, akmeninių tinklų pasvarų ir kt. (*ATL 1986 ir 1987 metais*, 1988, p. 5–7; *ATL 1990 ir 1991 metais*, 1992, t. I, p. 8–11). Radiniai pagal C^{14} datas plačios chronologijos – 4400–2600 cal BC, nors tipologiškai dalis keramikos turi būti skiriama ir ankstyvajam bronzos amžiui. 1990 m. manyta, kad „pasiekti gyvenvietės pakraščiai“ ir tolesni tyrimai netikslingi.

Daktariškės 5 gyvenvietę pavyko lokalizuoti pagal įdubimus senųjų perkasų vietose. Paaiškėjo, kad ankstesnių kasinėjimų ataskaitų planuose ji buvo žymima neteisingai, o NKVR apibrėžta teritorija jos neapima ir nesaugo – ji yra apie 175 m į Š nuo tikrosios gyvenvietės.

2016 m. balandžio mėnesį vykdyti žvalgymai magnetometru, vizualiniai paviršiaus (taip pat ir iš oro), kasti šurfai. Vizualiai žvalgyti arimai ir kurmiarausiai Daktariškės 5 gyvenvietėje ir apylinkėse. Archeologinių radinių aptikta gyvenvietės kalvoje. Kitoje kalvoje už 400–500 m į Š nuo jos aptikta lipdytinės keramikos su grūsto akmens priemaišomis molio masėje. Tai nauja neolito ar bronzos amžiaus radimvietė.

Magnetometriniai žvalgymai vyko 200x 140 m dydžio kalvoje, iškilusioje virš aplinkinių pelkių iki 3 m. Iš viso tyrimai apėmė 2,46 ha plotą. Naudotas kintamos srovės gradiometras *GRAD–601*, dirbta 0,01 nT rezoliucija, zigzaginiais transektais kas 0,5 m. Neabejotinai archeologinių anomalijų, didelių, daugiau kaip 2 m dydžio, įprastų geležies amžiaus gyvenviečių magnetogramose, neaptikta. Dronu *Inspire 1* sudaryta aukštos rezoliucijos (4 cm/1 px) apie 5 ha plotą apimanti ortofotografija. Deja, pavasarinėje augalijoje magnetometrinių anomalijų vietose nesimatė kokio nors išskirtinumo. Su archeologinėmis struktūromis galimai susijusių anomalijų pastebėta nedaug, jos nesudarė jokių sankaupų. Išsirinkome 13 anomalijų, daugiausia mažo intensyvumo, teigiamo krūvio, kurias tikrinome gręžiniais ir šurfais. Paaiškėjo, kad tik nedaugelį jų generavo galbūt archeologinio laikotarpio struktūros.

Kalamu rankiniu grąžtu su 3 cm skersmens gruntotraukiu išgręžėme 19 gręžinių. 6 gręžiniais siekta užfiksuoti stratigrafiją ieškant stratifikuoto ir permirkusio archeologinio sluoksnio senovinio ežero priekrantėje. Kiti 13 matuoti magnetinių anomalijų vietose. 7 atvejais iš 13 gręžiniuose aptikta į įžemį įgilintų objektų požymių.

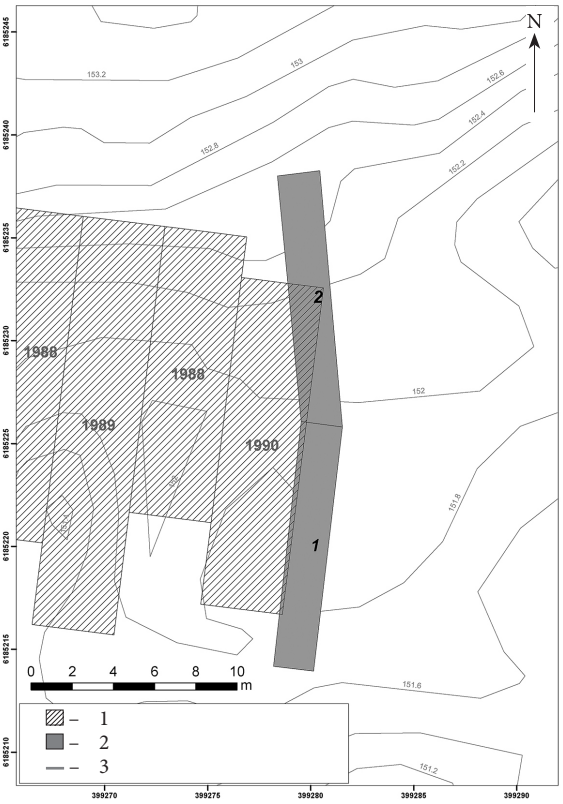
Iš viso ištirta 13 šurfų (bendras plotas – 36 m^2). 6 šurfai tirti ieškant archeologinio sluoksnio – norint nustatyti Daktariškės 5 gyvenvietės ŠR ribą. Magnetinių anomalijų vietose tirti 7 šurfai ir juose rasti 3 galimai archeologiniai objektai. 2x2 m dydžio šurfe 1 po 35 cm storio suartu dirvožemiu Š šurfo dalyje atsidengė daugiau nei 1 m skersmens ir 5–10 cm storio degėsingo priemolio lęšis su perkaitusiais pavieniais akmenimis. Šis darinys krūvio fono vietoje sukėlė anomaliją. Tai neabejotinai antropogeninis objektas, tačiau be radinių, neaiškaus laikotarpio ir funkcijos. 1x1 m šurfe 3, 35–40 cm gylyje, įžemio (molio) paviršiuje išryškėjo apie 10 cm gylio ir 20 cm skersmens juodo priemolio dėmė, radinių irgi nebuvo – kilmė nėra aiški,

gali būti ir gamtinė. 2x2 m dydžio šurfas 8 matuotas neryškios pailgos teigiamo krūvio magnetinės anomalijos be neigiamo fono vietoje. Nukasus 25–30 cm storio molingo dirvožemio sluoksnį, pasirodė juosvu arba tamsiai pilkai rudu degėsingu priemoliu užpildytas 80–100 cm pločio, 30–45 cm gylio griovys. Jame buvo pavienių stambių anglių, daugybė smulkios keramikos ir perdegusio titnago skaldos. Labai smulkios ir įvairių laikotarpių keramikos šukės rodo, kad griovys užpildytas greičiausiai jau ne kartą suartu archeologiniu sluoksniu, tad yra tikimybė, kad nepaisant gausių radinių, tai vėlyvas objektas.

Archeologinių radinių iš viso aptikta 8 šurfuose, iškastuose į P ir R nuo Daktariškės 5 gyvenvietės kalvos, suartame dirvožemyje arba ežerinėse nuosėdose, kartais įgilintuose objektuose. Šurfai ir paviršiaus žvalgymai parodė, kad archeologinis sluoksnis yra išlikęs toli į Š ir R nuo 1987–1990 m. tirtų plotų ir turėtų būti saugomas.

Perkasos kastos liepą. Ištirtos 2 perkasos (24 ir 24,6 m^2), po 12 m ilgio ir 2 m pločio, beveik statmenai kalvos šlaitui. Jos priglaustos prie 1990 m. perkasos (1 pav.). Šiais tyrinėjimais norėta detaliai užfiksuoti stratigrafiją būtent arčiausiai senųjų perkasų tam, kad būtų galima pabandyti tipologiškai–stratigrafiškai datuoti senąsias radinių kolekcijas. Archeologinių radinių daugiausia buvo aptinkama mažai susiskaidžiusioje durpėje ir sapropelyje, kurių efektyviai plauti per sietus neįmanoma, todėl archeologinis sluoksnis tirtas mentelėmis, visus archeologinius radinius individualiai fiksuojant elektroniniu tacheometru.

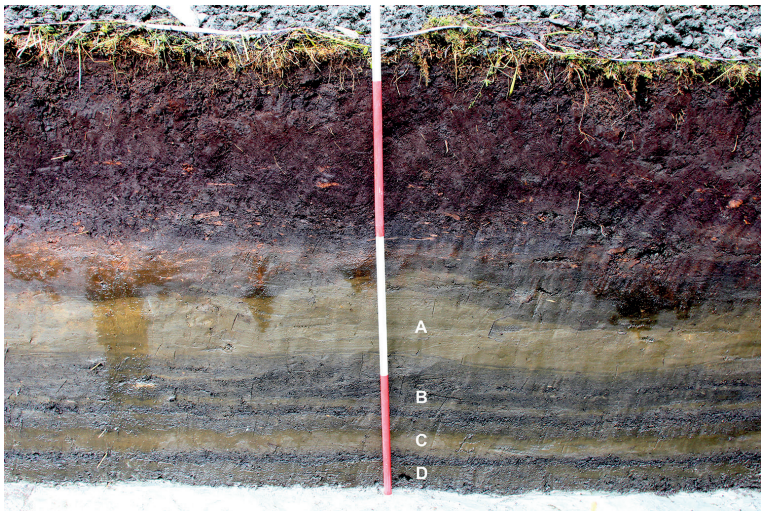
Perkasos 1 paviršius nežymiai žemėjo tolyn nuo senovinio kranto į ežero vidurį nuo H_{abs} 151,10 iki 151,30. Visur aptiktas maždaug 35 cm storio suartos durpės sluoksnis (2 pav.). Perkasos viduryje ir P gale giliau buvo iki 25 cm

1 pav. Archeologinių tyrimų planas: 1 – 1987–1990 m. perkasos; 2 – 2016 m. perkasos; 3 – dabartinės reljefo izohipsės (Lidar duomenys). G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. Plan of the investigation: 1 – 1987–1990 trenches; 2 – 2016 trenches; 3 – isohypses of the present-day relief (Lidar data).

alksninės durpės storio klodas, o po ja – dar iki 30 cm storio dumblinga tamsiai ruda durpė. Šie sluoksniai susidarė pelkėje arba jau užankančiame ežere. Juose archeologinių radinių neaptikta. Radiniai pasirodė tik ežeriniame sapropelyje, kuris pasiektas 40–75 cm gylyje. Tai viršutinis archeologinis sluoksnis (A), preliminariai datuojamas ankstyvuoju bronzos amžiumi. Visoje perkasoje jis buvo 20–25 cm storio. Po viršutiniu sapropeliu aptikta visiškai

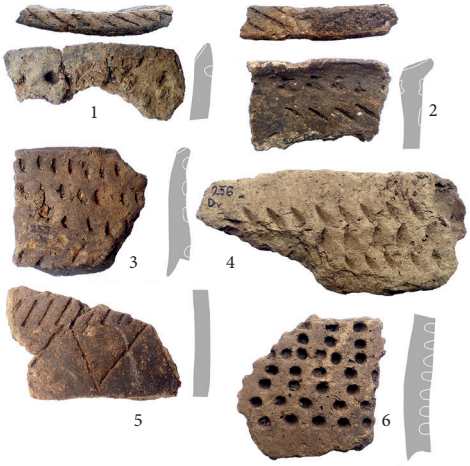

2 pav. Archeologinio sluoksnio pjūvio pavyzdys. A – ankstyvasis bronzos amžius; B – vidurinis subneolitas – neolitas; C ir D – ankstyvasis subneolitas. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 2. An example of the archaeological layer's profile. A – Early Bronze Age; B – Middle Sub-Neolithic–Neolithic; C and D – Early Sub-Neolithic.

kitokių ežerinių nuosėdų – mažai susiskaidžiusių, kelių cm skersmens, 20–25 cm storio medienos ir anglių sąnašų (ežero atabrado durpė). Einant į P storis nekito, tačiau gana homogeniškas sąnašų sluoksnis skilo į plonus mažiau ar daugiau sapropelingus horizontus, kurių pačiame perkasos P gale jau buvo galima suskaičiuoti net 7. Tai antrasis archeologinis horizontas (B) su neolitine ir vėlyvąja–viduriniąja subneolitine keramika. Žemiau sąnašų / durpių ir durpingo sapropelio sluoksnių vėl buvo analogiškas kaip A horizonte sapropelis. Jis irgi pilnas radinių, pavadinome jį C horizontu. Čia rasta ankstyvosios subneolito keramikos. Po juo, 90 cm gylyje Š ir 1,3 m P vėl aptikome atabrado sąnašų. Tai 10–20 cm storio seniausias archeologinis horizontas D. Jis, kaip ir horizontas B, Š buvo vienalytis, o einant į P, ežero vidurio link, skaidėsi į keletą smulkesnių horizontų, besiskiriančių nevienodu durpės ir sapropelio kiekiu. Ankstyvosios subneolito keramikos buvo aptinkama iki pat šio horizonto apačios. Giliau buvo įžemis – permirkęs ir labai plastiškas žalsvai pilkas ežerinis molis. Jo kraigas fiksuotas 1,5 m gylyje P ir 1 m gylyje Š.

Perkasa 2 pratęsė pirmąją į Š dar 12 m. Jos paviršius nežymiai žemėjo einant tolyn nuo senovinio kranto, t. y. iš Š į P, ir per 12 m ilgį nusileido 66 cm. Perkasa apėmė senovinio ežero atabradą, kai kuriais periodais galbūt ir pačią kranto liniją. Gyvenamajai zonai būdingų struktūrų joje nerasta. Ji turėjo būti dar labiau į Š, dar aukščiau. Dviejuose pietiniuose metruose aptikta stratigrafija, artima pirmosios perkasos Š galui. Centrinėje ir ypač R perkasos 2 dalyje vaizdas buvo visiškai kitoks. Tarp dirvožemio ir įžemio buvo galima išskirti vos du litologinius sluoksnius – iki 15 cm storio smėlingą durpę ir taip pat iki 15 cm storio durpingą smėlį. Tačiau šių sluoksnių kontaktas buvo labai nelygus, jie stipriai paveikti bioturbacijos, skirtingų laikotarpių radiniai sumišę. Perkasa 2 yra kur kas arčiau gyvenamosios zonos krante ir tai

3 pav. Ankstyvoji subneolito keramika.
L. Gaižausko ir G. Piličiausko nuotr.

Fig. 3. Early Sub-Neolithic pottery.

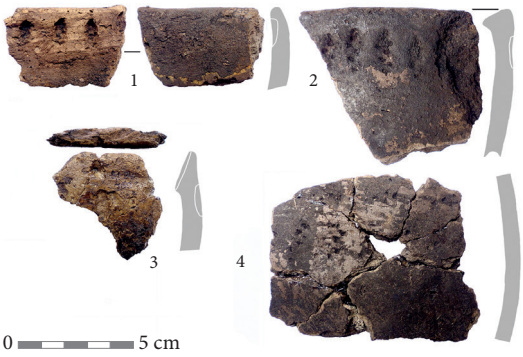

4 pav. Vidurinioji subneolito keramika.
L. Gaižausko ir G. Piličiausko nuotr.

Fig. 4. Middle Sub-Neolithic pottery.

liudija ne tik stratigrafija, topografija, bet ir radinių pobūdis. Čia rasta gerokai daugiau titnago, gintaro ir kaulo nei perkasoje 1, tačiau radiniai smulkesni ir fragmentiškesni.

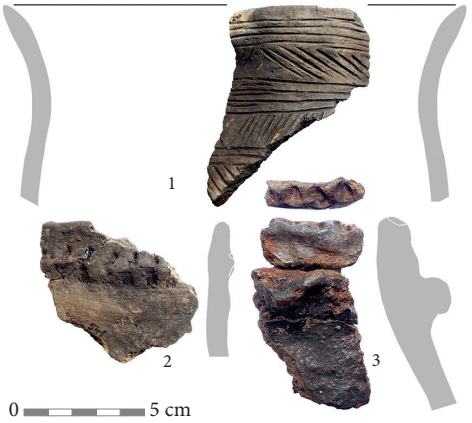
Šurfuose ir perkasose aptikti archeologiniai radiniai priklauso maždaug 3000 metų (4500–1500 cal BC) laikotarpiui. Stratigrafiškai ir tipologiškai išsiskiria mažiausiai 5 keramikos kompleksai: ankstyvasis subneolito (artimas narviškai keramikai), vidurinysis subneolito (artimas šukinei keramikai), vėlyvasis subneolito (artimas Šventosios 4 subneolito keramikai), neolito (Virvelinės keramikos kultūros) ir ankstyvojo bronzos amžiaus. Ankstyvajam subneolitiniam etapui skirtini radiniai iš apatinių sluoksnių (C ir D) – organinėmis priemaišomis liesinta smailiadugnė keramika, gausiai ornamentuota, dažniausiai puošta įvairaus pavidalo įspaudais arba duobutėmis, į vidų nusklembtomis briaunomis (3 pav.). Viduriniam subneolito etapui skirtini radiniai iš B3–B7 sluoksnių – organinėmis priemaišomis liesinta keramika, dažniausiai puošta dantytais (šukiniais) įspaudais, į išorę atriestomis ilgomis plonėjančiomis briaunomis (4 pav.). Vėlyvosios subneolitinės keramikos buvo randama B sluoksnio viršutinėje ir vidurinėje dalyse

5 pav. Vėlyvoji subneolito keramika.
L. Gaižausko ir G. Piličiausko nuotr.

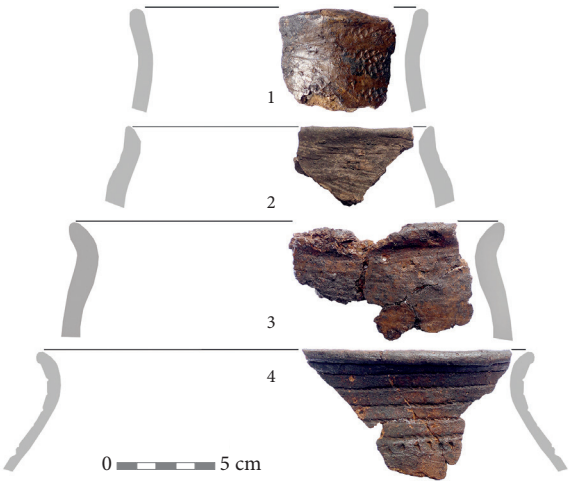
Fig. 5. Late Sub-Neolithic pottery.

(5 pav.). Būdinga negausi puošyba, storos sienelės, pakraščiai nusklembti į vidų su atsikišimais, mazgų įspaudai, kriauklių priemaišos, smailūs dugnai. Neolitui turi būti skiriama plokščiadugnė šamotinė keramika, kuri daugiausia telkėsi B1–B2 sluoksniuose. Tarp tokios pasitaikė gnaibytų ir įspaudais puoštų rumbuotų puodynių, parketiniu raštu arba virvučių įspaudais puoštų taurių (6 pav.). Tai būdingi Virvelinės keramikos kultūros indų tipai. Ankstyvojo bronzos amžiaus keramikos buvo randama A horizonte. Jai būdingi paprasti profiliai, statinės formos indai, dažniausiai S pavidalo pakraščiais, paviršiaus brūkšniavimas, labai trapi molio masė dėl gausių stambiai grūsto granito priemaišų, mazgo, vikšro pavidalo ir virveliniai įspaudai (7 pav.). Kad šios keramikos gamintojai jau naudojo vario lydinius, patvirtina vienintelis radinys – neaiškaus papuošalo (?), pagaminto iš plonos skardos, trupiniai. Greičiausiai bronzos amžiumi datuotinos ir 2 akmeninių kirvių išgrąžos, deja, abi rastos suartame sluoksnyje.

6 pav. Neolitinė virvelinė keramika.
L. Gaižausko ir G. Piličiausko nuotr.

Fig. 6. Neolithic corded ware.

7 pav. Ankstyvojo bronzos amžiaus keramika.
L. Gaižausko ir G. Piličiausko nuotr.

Fig. 7. Early Bronze Age pottery.

Gausybė įvairaus dydžio akmenų buvo ežerinėse nuosėdose (apie 1000 vienetų, 50 kg). Beveik visi jie natūralūs, kartais labai nežymiai apskaldyti, neretai subyrėję į trupinius dėl dirvožemių rūgščių poveikio. Nėra abejonių, kad tai tinklų pasvarai, stratigrafiškai datuojami visais radimvietės periodais (4500–1500 cal BC). Prie kai kurių dar liko beržo tošies likučių, kas rodo, jog smulkesni prie tinklų buvo rišami prieš tai apvyniojus tošimi.

4 gintaro dirbiniai (skridinys, 2 sagos ir kabutis) rasti nestratifikuotame arba suartame sluoksnyje, todėl jų chronologija tiksliai nenusakoma.

Rasti tik 3 vertikalūs kuolai. Dar 6 kuolų fragmentai rasti išvirtę. Toks mažas kuolų skaičius rodo, kad prie pat gyvenvietės stacionaria žvejyba neužsiiminėta. Vienas kitas kuolas įsmeigtas galbūt luotams prisirišti. Rasta daug smulkių pušinių skalų fragmentų. Jų paplitimas tik B sluoksnio apačioje, C ir D sluoksniuose rodo, kad skalos intensyviai naudotos subneolite, galbūt šiek tiek neolite, bet nenaudotos bronzos amžiuje.

Atlikti archeologinio sluoksnio rūgštingumo matavimai rodo, kad sąlygos čia palankios daugeliui artefaktų išlikti. Terpė arba silpnai rūgštinė (pH=6,6 A horizonte), arba beveik neutrali (pH=6,9 C ir D horizontuose). Paimtas grunto mėginių kas 2 cm stulpelis (65 vienetai) palinologiniams ir makrobotaniniams tyrimams.

Daktariškės 5 gyvenvietė dėl puikiai išlikusių radinių, stratifikuoto sluoksnio ir plačios chronologijos yra labai svarbi Vakarų Lietuvos subneolito–neolito–bronzos amžiaus keramikos sekai pažinti. Artimiausioje perspektyvoje naujų kasinėjimų nenumatoma, nes laukia daugybė laboratorinių darbų, 2016 m. ir ankstesnių kasinėjimų medžiagos analizė.

Daktariškė 5 Old Settlement

In 2016, in implementing the project *First Indo-Europeans in Lithuania. Corded Ware Culture, 2900–2400 cal bc* (LIP–011/2016), which is financed by the Research Council of Lithuania, an evaluation and excavation were conducted at Daktariškė Old Settlement II (16433) and beside it. In scientific literature it is called the Daktariškė 5 site. Unsystematic fieldwalking was conducted in roughly 11 ha. An Inspire 1 drone created a high resolution orthophoto of 5 ha at the settlement and its vicinity. A magnetic survey was conducted in 2.46 ha using a GRAD–601 fluxgate gradiometer. 19 boreholes were drilled and 13 test pits (36 m^2) and 2 trenches (48.6 m^2) excavated (Fig. 1). Three structures possibly from an archaeological period and with no clear purpose were recorded in test pits excavated on the shore of the old lake. An 80 cm thick archaeological layer, which thinned in the direction of dry land, was discovered on the lake's edge. 4–12 archaeological horizons were distinguished in a lakebed depression that had existed in the lacustrine sapropel and peat (Fig. 2), although finds from various periods were discovered mixed together in peaty sand nearer the shore in the shallower waters of the lake's edge. A total of 121 flint flakes and artefacts (133 g), 939 finds made of other stone (about 50 kg), 627 sherds of hand built pottery (7.7 kg), 11 amber flakes and artefacts, and a bronze (?) artefact fragment were discovered. The finds date to the Sub-Neolithic–early Bronze Age (4500–1700 cal bc). Four pottery assemblages were distinguishable on the basis of stratigraphy and typology: Early Sub-Neolithic (akin to Narva ware), Middle Sub-Neolithic (akin to Comb ware), Late Sub-Neolithic (akin to Šventoji 4 Sub-Neolithic ware), Neolithic (Corded ware) and Early Bronze Age (Figs. 3–7). That the latest pottery producers already used copper alloys was confirmed by small ornament(?) fragments manufactured from thin sheet metal. Two stone axe bore cores should probably also be dated to the Bronze Age, but unfortunately both were found in the plough layer. Only three vertical stakes were found. This small number of stakes shows that stationary fishing was not conducted near the settlement. The incidence of many small pine lath fragments in the exclusively Sub-Neolithic layers indicates changes in the fishing inventory in the early Neolithic. The numerous, various-sized stones found in the lacustrine sediments were net weights used in every period. The smaller ones were tied to the nets by wrapping them in birch bark. 75 various-sized macrobotanical and palynological samples were taken from the archaeological layer in the trenches and the acidity of the archaeological layer was determined in its various horizons. Owing to the excellent survival of the finds, the stratified layer, and the broad chronology, Daktariškė 5 Settlement is very important for learning about the sequence of West Lithuanian Sub-Neolithic–Bronze Age pottery.